

UDK 619.636.03

QORAMOLLARDA GEPATOZ KASALLIGINING RIVOJLANISH VA UNI DAVOLASHNING ZAMONAVIY USULLARI

Seypullaev A.K

Samarqand Davlat veterinariya medicinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar
Universiteti Nukus filiali “Veterinariya” kafedrasida katta o‘qituvchisi.

Reypnazarova N.E

Samarqand Davlat veterinariya medicinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar
Universiteti Nukus filiali talabasi.

ANNOTACIYA.

Gepatoz – bu metabolic kasalliklar va hepatotsitlarda degenerativ o‘zgarishlarning rivojlanishiga asoslangan jigar kasalligi. O‘tkir gepatoz jigarning toksik shikastlanishi tufayli yuzaga keladi. Surunkali yog‘li gepatoz jigar hujayralarining yog‘li degeneratsiyasi va surunkali kurs bilan tavsiflanadi.

Kalit so‘zlar: O‘tkir gepatoz, surunkali gepatoz, lipotrop dorilar, xoleretik dorilar, metionin, lipomid, xolagon.

ANNOTATION.

Hepatitis is a liver disease based on the development of metabolic diseases and degenerative changes in hepatocytes. Acute hepatitis is caused by toxic damage to the liver. Chronic fatty hepatitis is characterized by fatty degeneration of liver cells and a chronic course.

Key words: Acute hepatitis, chronic hepatitis, lipotropic drugs, choleric drugs, methionine, lipomid, cholagon.

АННОТАЦИЯ.

Гепатоз – заболевание печени, в основе которого лежат нарушения обмена веществ и дегенеративные изменения гепатоцитов. Острый гепатоз обусловлен токсическим поражением печени. Хронический жировой гепатоз характеризуется жировым перерождением клеток печени и хроническим течением.

Ключевые слова: Острый гепатоз, хронический гепатоз, липотропные препараты, желчегонные препараты, метионин, липомид, хологон.

KIRISH

Gepatoz (yun. hepar — jigar va osis — kasallik) — bir qator jigar kasalliklarining umumiy nomi; yallig‘lanish alomatlari ozgina bo‘lgani yoki umuman bo‘lmagan holda jigar parenximasining distrofik o‘zgarishi bilan ifodalanadi. Yog‘li, pigmentli va xolestatik xillari bor. Yog‘li gepatozda jigarni yog‘ bosadi, bu — ovqatlanish tarzi buzilganda, jigar to‘qimasiga zaharli, ayniqsa spirtli moddalar ta’sir etganda, shuningdek gipoksiya va endokrin buzilishlar, xususan kandli diabetda kuzatiladi. Pigment almashinuvi buzilganda pigmentli gepatoz ro‘y beradi. Xolesterin va o‘t kislotasi almashinuvining buzilishi natijasida jigar ichida o‘t turib qolganda yoki ayrim dori moddalari, mas, aminazin, gormonalkortikosteroid preparatlar suiiste‘mol qilinganda xolestatik gepatoz paydo bo‘ladi. Davo hamda kasallikning oldini olishda eng muhimi gepatozga sabab bo‘lgan omilni bartaraf etishdan iborat. Gepatozning hamma xillarida ovqatlanish tartibi, parhezga rioya qilish, agar kasallik biror dori qabul qilinganida ro‘y bersa, uni darhol tuxtatish kerak.

Gepatozning rivojlanishi qoramollarda metabolik kasalliklar bilan bog‘liq. Bu turli xil etiologiyalarning yuqumsiz kasalliklari guruhi. U donador, amiloid, uglevod va yog‘ distrofiyasiga bo‘linadi.

Patologik disfunktsiyalar turli xil bo‘lib, ko‘pincha gepatoz xususiyatiga bog‘liq, ammo, qoida tariqasida, ular qoramol jigarida degenerativ o‘zgarishlar bilan birga keladi. Distrofiya jarayoni lobulaning chekkasidan, ba’zida markazdan yoki barcha lobulalardan birdaniga boshlanishi mumkin. Bundan tashqari, agar organning stromasi saqlanib qolsa, unda o‘zgarishlar ko‘pincha tiklanadi va tuzatishga mos keladi, va og‘ir patologiyalarda odatda koma paydo bo‘ladi.

Sigirlarda toksik jigar distrofiyasining diagnostikasi toksik kelib chiqadigan gepatozdir. Umumiy intoksikatsiya, hujayralardagi zararlanishning dastlabki jarayonlari bilan farq qiladi. Agar kasallik o‘tkir shaklda davom etgan bo‘lsa, unda organ ochilganda yumshoq, kattaligi biroz kattalashgan. Kasallikning surunkali davom etishi holatida organ normal hajmda yoki biroz qisqartirilgan. Naqsh rang-barang, distrofiyaning ayrim turlarida notekis shaklli joylar, sarg‘ish tusni ko‘rish mumkin. Qoramol lobulalari markazi nekrozga uchrashi mumkin.

Qoramollarda gepatoz rivojlanishining sabablari

Qoramol jigaridagi turli xil patologik jarayonlar orasida egalari va fermer xo‘jaliklariga iqtisodiy zarar etkazadigan gepatoz etakchi o‘rinni egallaydi. Moliyaviy mablag‘ sigirlarni davolashga sarflanadi, bu samarasiz bo‘lib chiqadi. Bundan tashqari, hayvonlarda sut mahsuldorligi pasayadi, kasallik ko‘pincha bepushtlikka olib keladi va hayvon so‘yilganda qimmatbaho mahsulot bo‘lgan jigarni yo‘q qilish kerak.

Quyidagi sabablar qoramollarda gepatoz rivojlanishiga olib keladi:

- jigarda hosil bo'lgan ketonlar mushaklar tomonidan isrof qilinmay, balki qon va siydikda to'planib boradigan faol yurishlarning etishmasligi, ketoz rivojlanishiga sabab bo'ladi;
- buzilgan ozuqani hayvonlar tomonidan ishlatish - chirigan va mog'orlangan;
- qoramol tanasining o'simlik va hayvonot manbalaridan toksinlar bilan zaharlanishi;
- muvozanatsiz oziqlantirish, ovqat hazm qilish traktining hazm bo'lishi qiyin bo'lgan ozuqada pulpa va vinasse ustunligi;
- hayvonning ovqat hazm qilish tizimi kasalliklaridan so'ng asorat sifatida paydo bo'ladi, masalan, gastrit, yuqumli tabiatning ba'zi kasalliklari;
- diabet mellitusida rivojlanadi.

Ko'pincha qoramollarda gepatoz rivojlanishining sababi hayvonlarni oziqlantirish rejimining buzilishi - mollarni ortiqcha ovqatlantirish yoki uzoq vaqt, doimiy ravishda ochlikdan saqlashdir.

Sigirlarda jigar distrofiyasining belgilari

O'tkir gepatoz tez rivojlanadi. Klinik belgilar umumiy buzuqlik, organizmning intoksikatsiyasi, sariqlik namoyon bo'ladi. Sigirlar juda tushkun, zaif, tana haroratining biroz ko'tarilishi kuzatiladi. Tuyadi biroz kamayishi yoki umuman yo'q bo'lishi mumkin.

Palpatsiya paytida organ kattalashgan, ammo deyarli og'riqsizdir. Ko'pincha miyaga toksik ta'sir komaga olib keladi. Sigirlarda o'tkir jigar distrofiyasi bolalashdan oldin yoki undan keyingi dastlabki kunlarda rivojlanadi. Hayvon ko'pincha yolg'on gapiradi, qiyinchilik bilan oyoqqa turadi. Shuningdek, taxikardiya, tez, davriy nafas olish, proventrikullarning atoniyasi bilan aniqlanadi. Gepatozning surunkali shaklida klinik alomatlar unchalik aniq ko'rinmaydi. Ba'zi sigir tushkunligi, umumiy zaiflik, ishtahaning pasayishi, dispeptik kasalliklar qayd etiladi. Jigar biroz kattalashgan, palpatsiya paytida hayvon salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shilliq pardalarning sarg'ishligi umuman ko'rinmaydi yoki yomon ifoda etilgan. Tana harorati normal chegaralardi. Qon testida glyukozaning pasayishi, piruvik, sut kislotasi, bilirubin, xolesterin miqdori ko'payganligi ko'rsatilgan. Toksik distrofiya bilan AST, ALT

faolligi oshadi. Protein-yogʻli degeneratsiyasi boʻlgan sigir jigaridagi patologik va morfologik oʻzgarishlar organning sezilarli darajada koʻpayishidan iborat. Uning soyasi sargʻish, tuzilishi yumshoq, kesilgan naqsh biroz yumshatilgan. Surunkali yogʻli gepatoz rivojlanishi bilan jigar ham kattalashadi, uning qirralari yumaloqlanadi. Uning yogʻli, loyli koʻrinishi bor. Gistologik tekshiruvlar markaziy qismida gepatotsitlarning distrofiyasini koʻrsatadi, loblarning tuzilishi buzilgan. Qoramol jigarining toksik distrofiyasi bilan nekrotik oʻzgarishlar qayd etiladi.

Qoramollarda gepatozni davolash

Avvalo, kasallikning asosiy sabablari yoʻq qilinadi. Ratsionda yuqori sifatli pichan, oʻt, maysazor, ildiz, aksincha kiradi. Vitaminli qoʻshimchalar va iz elementlarini berish kerak.

Dori vositalaridan lipotrop, xoleretik dorilar, vitaminlar inʼektsiyalari qoʻllaniladi. Lipotrop preparatlardan xolin xlorid, metionin, lipomid buyuriladi. Ushbu dorilar organ distrofiyasi va yogʻli infiltratsiyani oldini oladi.

Safro hosil boʻlishini kuchaytiradigan mablagʻlardan safro sekretsiyasi, magnezium sulfat, xolagon, algehol belgilanadi.

Qoramolda gepatoz boʻlsa, kaltsiy tuzlarini ishlatishdan saqlanish kerak, chunki bu yalligʻlanish jarayonini sezilarli darajada kuchaytirishi mumkin.

Prognoz va profilaktika

Gepatozni yoʻq qilish va rivojlanishining oldini olishga qaratilgan chora-tadbirlar quyidagi bandlarda keltirilgan:

- ozuqa sifatini kunlik nazorat qilish, buzilgan ovqatni hayvonlar tomonidan ishlatilishining oldini olish;
- ovqatlanish muvozanatli boʻlishi kerak;
- zararkunandalarga qarshi vositalar va boshqa oʻgʻitlarni ozuqaga olish qabul qilinishi mumkin emas;
- hayvon tanasini sezilarli darajada kuchaytiradigan mikroelementlar, vitaminli qoʻshimchalar, premikslarni qoramol parheziga kiritish;

- metabolik kasalliklarning oldini olish. Qoida tariqasida, hayvon egasining tezkor javobi, o'z vaqtida yordami va malakali davolanishi bilan kasallikning prognozi qulaydir.

Xulosa.

Qoramol gepatozi, qishloq xo'jaligi hayvonlarining ko'plab boshqa kasalliklari singari, davolashdan ko'ra oldini olish ancha osondir. Gepatoz terapiyaga yaxshi ta'sir qiladi va kasallikning oldini olish oddiy. Davolash paytida siz tajribali mutaxassisga ishonishingiz kerak. Tashqi va ichki noqulay omillarning ta'siri ostida jigar hujayralarida ortiqcha yog 'to'planib, keyinchalik ta'sirlangan organdagi butun bo'shliqni to'ldiradi. Bunday patologiya ko'pincha qaytarilmas kasallik va bemor uchun o'lik tahdid bo'lgan sabab bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.

1. Abdulmagamedov , S.Sh.Rashidov, A.A.Kabardiev "Vestnik veterinariy".
2. Shopo'latov J.Sh. Veterinariya spravochnigi. Mehnat nashriyoti, Toshkent , 1989.
3. Rustam Qurbonov "Qoramolning asosiy kasalliklari".
4. Xamdamov X.A., Qudoyorova F.A. Sog'lom sigir sirlari: Sut ishlab chiqarish fermalaridagi yirik shoxli mollarning asosiy kasalliklarini oldini olish va davolash bo'yicha qo'llanma. Toshkent, 2016.
5. Voronin E.S., Bessarabov B.F. Infektsionniye bolezni jivotnix. Uchebnik. M.: Kolos, 2007
6. Diagnostika I terapiya vnutrennix nezaraznix bolezney jivotnix. I.P. Kondraxon, V.I. Levchenko . Moskva " Akvarium – Print " - 2005 g.
7. Avezimbetov Sh.D., Seypullaev A.K. Ishki ju'gimsiz kesellikler paninen ameliy sabaqlar ushin oqiw-metodikalıq qollanba. Nókis «Avangard» -2022j